

SHIZOFRENIYA KASALLIGING KELIB CHIQISH SABABLARI TURLARI VA ULARNI OLDIN OLIISHI BÓYICHA PROFILAKTIK CHORA TADBIRLAR .

Ahmadaliyeva Mohigul

Qóqon DPI Maxsus pedagogika:logopediya

1-kurs

Annotatsiya:Dunyoda shizofreniya kasalligini qisqacha bayoni Va profilaktik choralari ko'rish yóllari tahlil qilinadi.

Kalitsózalar:Shizofreniya,autizm mentizm, neurotransmitter,serotonin, dizotogenetik, psixoanalitik,uyishmagan, paranoid, nodiffrensetiv,kototonik,qoldiq, gollyutsinatsiya, suitsiv.

Abstract. This article provides a brief overview of schizophrenia in the world and analyzes ways to take preventive measure.

Keywords:Schizophrenia, autism, neurotransmitters,serotonin, dysotogenetic, psychoanalytic, disorganized, paranoid, cototonic, nodiffrensetiv residual.hallucinations, suicides ,international classification of diseases

Shizofreniya (yunon tilidan **aqlni ajratish** degan ma'noni anglatadi). Shizofreniya-axloqiy zaiflikning belgisidir.Nemis psixiatri Ye.Krepelin 1898 yili birinchi marta „Ilk esi pastlik”dep nomlagan. Bleyer bu ruhiy kasallikni assotsiativ jarayonlarning buzilishini hisobga olib buni shizofreniya dep nomlagan.Shizofreniyada sezgi analizatorlar funksiyasi buzilib natijada idrok ,diqqat ,tafakkur operatsiyalari ,xotira kabi bilish jarayonlari sustlasha boradi. Shizofreniya asta sekin zimdan rivojlanadigan ruhiy kasallik bólib bemor boshlanishiga ózini toliqqanini his qila boshlaydi.Asta sekin unda bemani óy hayollar kelishi(mentizm),odamovi bólishi(autizm) va bora bora yillar mobaynida unda jamiyatdan butunlay ajralish hodisasi róy beradi.U befarq, loqayd,depressiyaning kóp bolishi,idrok etishning turli aldanishlari (Illuziya va Gollyutsinatsiya),Xulq atvorning butunlay aynishi(mayl buzilishi,ovqat,jinsiy xirs buzulishi),ularning harakati,holati,yurishi sun'iy ğayri tabiiy bólib qoladi va kekkayib gerdayib yuradilar(bazilari) nutqning buzilishi yani leksik grammatik buzilishalar,qiziqishning yóqligi,noórin jilmayish qosh qoqib chimirish niqobsimon qotib qolish,beóxshov harakatlari qilish bilan namoyon bóladir.Odatda teng qurlaridan ajralish otonasiga yomon muomilada bólish,atrofdagilarga nisbatan negativ va agressiv fikrlarning paydo bólishi,qórquvning yóqolishi,ğalati ermaklarning paydo bólishi,óz tashqi kórinishlariga befarqlik va oğir fel atvorning paydo bólishi bilan namoyon bóla boshlaydi Hozirgi kunda shizofreniyaning asosiy rivojlanish sababi aniqlanmagan. Lekin bu kasallikka kóp hollarda kechikib tashxis qóyiladi.Shizofreniyaning paydo bólishning asosiy sabablari quydagilar:**Irsiy moyillik** (yaqin qarindoshlarda kasallik bólsa 10%hollarda ucharaydi.Lekin Irsiy omil asosiy ról óynamaydi).**Talim** ota-ona bolaga yetarlicha e'tibor bermaydi.**Zararli odatlar** alkogolizm **Ijtimoiy omil** befarqlik.**Miyanning kimyoviy jarayonlarning** buzilishi kiradi.Hozirgi kunda erkak va ayollarda keltirib chiqaradigan yuqoridagi omillar va kechadigan alomatlar deyarli farq qilmaydi.Erkaklarda kóproq boshdagi tovushni paydo bólishi,spirtli ichimliklarga qaramlik xissi kuchayadi. Erkaklarga nisbatan ayollar kechroq chalinishadi.Bollarda agressivlik,asabiylik,gollyutsinatsiya kabi belgilar bilan kechadi. Bunda mutaxassis bolalarda 2 yoshdan boshlab kasallik mavjudlugini aniqlab unga tashxis qoya oladi.

Shizofreniya diagnostikasi:bemor va uning qarindoshlari bilan suhbat.Psixologik testlar ótkazish .Virusolog tadqiqotlar .Kechasi uyquni kuzatish.Neyrofiziologik tekshiruvlar olib borish.Laboratoriya tahlili.Olingan barcha natijalarga asoslanib taxshis qóyiladi .Sheffild unversiteti tatqiqotchilari Shizofreniyani davolash

<https://conferencea.org>

baliq yogida ekanligini aytishmoqda Shizofreniyani davolashning asosiy usuli psixiatrning qat'iy (psixotrop)dori darmon vositalari bilan birga davolash usulidir va bemor bilan emotsiyaga berilmagan holda suhbatlashish,kamsitmaslik,kulmaslik,janjalashmaslik,suhbatta iloji boricha samimiy b'olish,ularga alohida mehr e'tibor berish sharoitlar yaratish lozim.K'opincha shizofreniyaga chalingan Kundan boshlab odamda xotiraning pasayishi kuzatilib keyinchalik bemorda kasallikdan oldingi voqealarni eslash mumkin ,kasallikan keyingini emas.Bu kasallikning o'g'ir turida o'z joniga qast qilish(suitsit)bilan tugaydi.O'g'ir turida asosan uyquning yo'qligi asosiy omil hisoblanadi. Shuning oldini olish maqsadida ko'plab profilaktik choralar o'ylab topish iloji boricha u kasallika erta tashxis q'oyish va yangi dori preparatlarini tayyorlash va ko'proq tabiiy maxsulotlardan foydalish lozimdur. Yana bir profilaktik chora yilda bir bor hamma shizofrenik testlardan o'tishni yo'lga qoyish merak. Uning belgilarini sezgan odamlarni darhol psixiatrga olib borish lozim va erta tashxis q'oyish asosiy maqsad.Yengil turlarida esa reabilitatsiya jarayonini uy sharoitiga ko'chirish mumkin Bugungi kunda ushbu patologiya rivojlanishning bir nechta nazariyalari mavjud b'olib ulardan eng mashhurlari quydagilar.**Neyrotransmitterlar nazariyasi-** asab tiziming faolligini taminlaydigan **dofamin** ko'p ishlab chiqarilishi natijasida.**Serotonin retseptorlar nazariyasi** -serotonin retseptorlar juda faol b'olsa.**Dizotogenetik nazariyasi**-kasallik miyyada mavjud(sturukturaviy buzilishi) **Psixoanalitik nazariya-** Ijtimoiy muhit tasirlari natijasida.**Shizofreniyaning 5ta turi mavjud: Paranoid,Uyushmagan,Katotonik,Nodiffrensetiv,Qoldiq.**

Paranoid-turli xil jinni g'oyalar golyutsinatsiyalar kuzatiladi ammo fikrlash xulq atvor buzilishi yuz bermaydi **Uyushmagan(tarqoq)-fikrlashning** buzilishi.**Kototonik**-psixomotor buzilishlar.**Nodifferensetiv-** alomatlar mavjud lekin paranoid va kototonik alomatlar kuzatilmaydi.**Qoldiq**-kasallik alomatlar mavjud lekin zaif ifodalangan.**XXK (xalqaro kasaliklar klasifikatsiyasi) ga binoan shizofreniyani 2xil turi ham ajratildi.1-Postshizofrenik deppresiya**-shizofreniya alomatlaridan keyingi deppresiv alomat.**2-Oddiy shizofreniya**-shizofreniya salbiy alomatlar bosqichama-bosqich rivojlanib kasallik o'g'ir xolatga kelishi.**Shizofreniya** uchrash holati asosan o'smirlilik yoshiga to'g'ri keladi.K'op hollarda 20-25yoshlarda kuzatiladi va rivojlana boradi. Rossiyada 1.5mln kishida fikrlash va idrok etishning turli buzilishlari qayd etilgan.Agar ota va ona shizofreniya bilan o'grisa unda bolada uchrash xafi 50%ni tashkil qiladi.So'g'lom odamlarga qaraganda o'rtacha umur ko'rish 10-12yilga qisqadir.1000kishiga 4-6 holat.Butun dunyo b'oylab 24mln odam yoki 300kishidan bittasini qamrab oladi Psixiatrya shifoxonalaridagi taxmiman 50% bemorlarda shizofreniya tashxisi q'oyilgan.

Adabiyotlar:

1. Bental Richard,,Jinnilik tushintirilmaydi:psixoz va inson tabiati.
2. O'zbekistonmilliyensiklopediyasi(2000-2005). HarrvisonG,Xopper,Kreya
T,Laska E, Wanderling psixotik kasalliklardan tiklanish:15-25yillik xalqaro kuzatuv tatqiqoti.